

Etelä-Karjala

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet
VAMA 2021

Kuva: Tapio Heikkilä, Kyläniemi, Taipalsaari

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

S Y K E

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

63. Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat

Maakunta	Etelä-Karjala
Kunta	Ruokolahti, Taipalsaari
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Suur-Saimaan seutu
Pinta-ala	5 093 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 127 ha maatalousalueita: 222 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 2 508 ha rakennettuja alueita: 124 ha vesialueita: 2 112 ha

Arviointi

Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat ovat maisemallisesti monipuolisia Toisen Salpausselän maatalous- ja luonnonmaisemia. Alueen arvot muodostuvat Salpausselän geomorfologisesta historiasta ja harjukasvillisuudesta sekä Utulan ja Kyläniemen edustavista maaseutumaisemista, joita luonnehtivat useat muinaisjäännökset, varsin hyvin säilynyt vanha rakennuskanta sekä perinteinen kylärakenne. Maisemakokonaisuutta rikastavat Toisen Salpausselän rinteiltä ja viljelyalueilta avautuvat monipuoliset järvi-, pelto- ja metsänäkymät.

Luonnonpiirteet

Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat ovat syntyneet Saimaata halkovan Toisen Salpausselän rinteille. Reunamuodostuma kulkee Saimaaseen kuuluvien Myhkiönselän, Huuhanselän ja Kotirannanselän välissä noin 25 kilometriä pitkänä ja kapeimmillaan alle 50 metriä leveänä Kyläniemenä, jonka matalien suppapainanteiden kirjomien kankaiden väliseen kapeikkoon kaivettu Kutveleen kanava erottaa omaksi saarekseen.

Maisema-alueen länsireunassa Salpausselkä sukeltaa vedenpinnan alapuolelle noustakseen Rastinvirran länsirannalla laajana Pönniälänkankaana. Kyläniemen koillispuolella reunamuodostuma laajenee deltamuodostumiksi, jotka näkyvät maastossa Utulan kylän ympärillä levittäytyvinä kankaina. Myös Kyläniemen keskellä on laaja delta-alue, tasalakinen Vaivionkangas.

Reunamuodostumaa ympäröi avointen selkävesien ja luonnonoloiltaan monipuolisen saariston muodostama vesistökokonaisuus. Saimaan kehityshistoria näkyy alueella Rastinniemen, Turpainniemen ja Härkkimykshiekan lukuisina muinaisrantoina, jotka sijaitsevat sekä nykyisen rantaviivan tuntumassa että noin 20 metriä sen yläpuolella. Muinaisrantoja ja rantavallesia löytyy muualtakin Kyläniemen ja sen itäpuolella sijaitsevan Utulan ranta-alueilta. Alueen kallioperä on pääasiassa kiillegneissia, pegmatiittigraniittia ja granodioriittia. Kallioperä on peittynyt paksun maaperän alle, ja avokallioita löytyy lähinnä maisema-alueen ulkopuolelle jääviltä moreenimailta.

Maisema-alueen kasvillisuus on pääosin karuhkoa puolukka- ja kanervatyypin mäntykangasta. Ranta-alueilla on rehevämpää lehtimetsää ja sekametsää. Viljelysten yhteydessä kasvaa kulttuurivaikuttaneita lajeja. Kyläniemessä on useita järviruo' on peittämiä suojauslahtia sekä laajoja laguunimaisia hiekkarantoja. Niemen keskellä sijaitsevien lampien rannoilla sekä lahtien pohjukissa on myös neva- ja rämesoistumia. Kyläniemi on huomattava luontokohde, jonka arvoa nostavat ranta-alueiden särkkämuodot sekä arvokas harjukasvillisuus. Alueella kasvavat hietaneilikka ja kangasvuokko ovat alkuperältään arokasveja ja ensimmäisiä maanvalloittajia jääkauden jälkeen.

Kulttuuripiirteet

Toisen Salpausselän rinteillä on ollut asutusta jo kivikaudella. Utulasta ja Kutveleesta tunnetaan useille esihistoriallisille aikakausille ajoittuvia asuinpaikkoja, ja Yläkylän itäpuolella on varhaismetallikautisia hautapaikkoja. Lisäksi alueelta tunnetaan historiallisia asuinpaikkoja, tervahautoja ja hiilimiiluja sekä ajoittamattomia hylkyjä. Kiinteää asutusta alueella on ollut viimeistään 1500-luvulla, jolloin maata on viljelty ainakin Utulassa.

Maisema-alueen asutus on sijoittunut Kyläniemen länsiosiin Hentulan ja Suikan alueille sekä Utulan laajahkoon rantakylään maisema-alueen itäreunalla. Kyläniemen ja Utulan kylät ovat säilyttäneet perinteisen rakenteensa rantapeltoineen ja niitä reunustavine kyläteineen. Alueella on runsaasti 1900-luvun alkupuolelta periytyviä rakennuksia. Valtaosa alueen maatiloista sijaitsee tiestön varrella väljinä asutusryhminä, joita ympäröivät Utulassa ja Yläkylässä laajat viljelyaukeat.

Kyläniemen luonne on osin saaristomainen. Alueen asukkaat ovat perinteisesti kulkeneet Vuoksenniskalle ja kirkolle kesäaikaisin vesitse ja talvisin jääteitse. Säännöllinen laivaliikenne alueelle alkoi 1900-luvun alussa ja jatkui vuosisadan puoliväliin. Laivarantoja on sijainnut muun muassa Karonniemessä ja Kutveleessä. Maantie Utulan lävitse rakennettiin 1930-luvulla, ja nykyisin tie kulkee Kutveleen kanavalle, josta on lossiyhteys Kyläniemeen. Kutveleen 130 metriä pitkä kanava on alun perin ollut yksi Pietarin puolustusvyöhykkeeseen kuuluneista Suvorovin kanavahankkeista 1790-luvulta. Kanavaa on uudistettu ja levennetty 1900-luvun aikana. Sen alkuperäiset rakenteet tuhoutuivat 1970-luvulla.

Utulan ja Kyläniemen alue on säilynyt maatalousvaltaisena alueena, jonka elinkeinorakenteessa kalastuksella ja metsätaloudella on suuri rooli. 2000-luvun alussa Utulan alueen asukkaista neljännes työskenteli maatalouden parissa. Alueella on jonkin verran yritystoimintaa ja matkailupalveluita. Lisäksi Saimaan rannoilla on runsaasti loma-asutusta. Elinvoimaisessa Utulan kylässä toimii kauppa ja kahvila.

Maisemakuva

Utulan ja Kyläniemen viljely- ja kylämaisemien huomattavin maisemaelementti on alueen halki lounaasta koilliseen kulkeva Toinen Salpausselkä, jonka etelärinteille valtaosa maisema-alueen peltoalasta on sijoittunut. Salpausselän ympärillä aukeaa laajaselkäinen Saimaa, jonka historialliset vaiheet näkyvät alueella edustavina muinaisrantoina. Alueella on lukuisia hiekkarantoja, mutta myös matalia, osin soistuneita ja ruovikkoisia järvenlahtia. Reunamuodostuman rinteillä kasvaa runsaasti valoisia mäntymetsiä.

Maisema-alueen läpi kulkee Utulasta Kyläniemen kärkeen ulottuva maantie, joka myötäilee Toisen Salpausselän lakea ja ylittää Kutveleen kanavan lossiyhteyden avulla. Kyläniemen ja Utulan kylämaisemia luonnehtivat perinteinen asutusrakenne sekä Salpausselän rinteiltä rantaan laskevat pellot. Kyläniemen

viljelymaisemat ovat selvästi Utulaa pienipiirteisempiä. Alueen maatilat ovat sijoittuneet maantien ja siitä erkanevien kyläteiden varteen metsäkumpareille ja niiden reunamille. Tiiviitä kyläkokonaisuuksia erottavat toisistaan laajat kangasalueet. Salpausselän rinteiltä ja peltoaukeilta avautuu satunnaisia pitkiä näkymiä Saimaalle, mutta monin paikoin näkymien eteen on kasvanut tiheitä rantametsiä. Myös osa alueen entisistä viljelyaloista on kasvamassa umpeen.

Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat

Kunta: Ruokolahti, Taipalsaari

Maakunta: Etelä-Karjala

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 2021

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet: SYKE

Taustakartta: MML/WMTS, 05/2021